

XXIV. Kutató Gyerekek Tudományos Konferenciája
2025

A pécsi Székesegyház altemplomának titkai

Készítette: Fehér Panni, Gutman Emma

Iskola: Pécsi Jurisics Utcai Általános Iskola

Az iskola címe: 7624, Pécs Jurisics utca 17.

Felkészítők neve: Fenyősi Erika, Bruszt Míra Tünde

Szekció: Ember és társadalom

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
2. Kutatási kérdések, kutatósmódszertani háttér	3
3. A pécsi Székesegyház	3
4. Az altemplom	4
5. Altemplomi lejáratok	5
5.1. Északi lejárát	6
5.2. Déli lejárát.....	9
6. Bronzmodellek az altemplomban.....	12
7. Sírok.....	14
7.1. Oresolo Péter.....	14
7.2. Janus Pannonius	14
7.3. Dulánszky Nándor.....	16
7.4. Püspöki kriptá.....	17
8. Az altemplom főoltára.....	17
9. Az altemplom freskói.....	18
10. Összegzés	19
11. Irodalomjegyzék	20
12. Képek jegyzéke	21
13. Melléklet.....	23

1. Bevezetés

Gutman Emma és Fehér Panni 6. a osztályos tanulók és barátnők vagyunk. A Pécsi Jurisics Utcai Általános Iskolába járunk. Történelemszakkörösként egyre jobban megismerjük városunkat és egyre erősebben kötődünk a lakóhelyünkhöz.

Tavaly „*A Pécsi Székesegyház déli kapui*” címmel készítettünk sikeres pályamunkát. Városunk ikonikus épületében még sok titok, kutatni való maradt számunkra. Tavalyi dolgozatunk végén megfogalmaztuk, hogy folytatni kívánjuk a kutatást.

2. Kutatási kérdések, kutatásmódszertani háttér

Újból felkerestük és bejártuk a dómot. A székesegyház egyik legizgalmasabb része az altemplom, mely a középkor hű lenyomatát őrzi. A különleges hangulatú, szokatlanul nagy, öthajós altemplomba a főoltár melletti oldalhajókból jutottunk le. A lefelé vezető lépcsők oldalát képregényszerű domborművek díszítik, melyek megragadták figyelmünket. A szinte „üres” altemplom különleges hangulatot árasztott és maradásra ösztönzött bennünket. Ekkor döntöttük el, hogy pályamunkánkban az altemplomot mutatjuk be.

Először fotókat készítettünk, majd az iskolai könyvtárunkban tájékozódunk a témáról, illetve kutattunk az interneten is.

Az altemplom felfedezése közben a következő kérdéseket fogalmaztuk meg:

- Milyen történeteket mesélnek el az altemplomi lejárók domborművei?
- Milyen épületeket mutatnak be az altemplomban kiállított bronzmodellek?
- Kiknek a sírjait rejti az altemplom?
- Miért Dulánszky püspök kapott díszes sírhelyet itt?
- Miért nem egykorú, miért „modern” Janus Pannonius síremléke?
- Hova vezet az altemplomból nyíló ajtó?
- Milyen oltár van az altemplom fő helyén?

3. A pécsi Székesegyház

A négytornyú Szent Péter bazilika városunk emblematisztikus épülete. A mai Székesegyház elődjét, az 1009-ben alapított Pécsi Püspökség főtemplomát, Orseolo Péter király uralkodásának idején kezdték építeni. A 11. századból csupán az altemplom maradt fenn. Többszöri átépítés után a Székesegyház mára letisztult, neoromán stílusjegyeket visel. A főhajó és a mellékhajók csodálatosan díszítettek, az oldalkápolnákat Székely Bertalan és Lotz Károly

festményei díszítik. 1990-ben II. János Pál pápa pécsi látogatása alkalmából Basilica minor rangra emelte.¹

*1. ábra: A pécsi Székesegyház
Forrás: Magyar Kurir*

4. Az altemplom

A Székesegyház legrégebbi része az öthajós altemplom. Az 1038 és 1041, valamint 1044 és 1046 között uralkodó Orseoló Péter, Szent István utáni 2. királyunk építtette. Egy római kori, ókeresztény sírkápolna helyén készült el. A kereszténység legfőbb ünnepe a húsvét, Krisztus szenvedésének, halálának és feltámadásának ünnepe. Az altemplomot a nagyheti ájtatoskodásra – mely a Nagyhéten végzett imádságokat és szertartásokat jelenti – és a halotti istentiszteletek tartására szentelték fel.²

*2. ábra: A pécsi Székesegyház altemploma
Forrás: Középkori Templom*

¹ Petrovich E. (1956). *Pécsi Székesegyház*. (magánkiadás).

² (n.a.) (2021. október 17.). Pécsi Székesegyház altemploma. *Középkori Templomok*.
<https://kozepkoritemplom.hu/pecs-szent-peter-es-szent-pal-szekesegyhaz-altemploma/> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

5. Altemplomi lejáratok

A székesegyház legféltettebb kincsei közé tartoznak az altemplom két lejáratainak falait díszítő domborművek, melyeknek az eredetijét történelem szakkörösként megtekintettük a Székesegyház szomszédságában található Dóm Múzeumban. A jelenlegi faragványok is több, mint százévesek. Zala György készítette el művészi másolatait azoknak a szobroknak, amelyeket a Székesegyház utolsó átépítése során találtak. Összehasonlítottuk az eredeti domborműveket a Zala György által készített rekonstrukciókkal. Az eredeti faragványok nagyon töredékesek és festetlennek látszanak, így a rekonstrukció során Zala Györgynek sokszor ki kellett egészíteni a hiányzó részleteket. Az eredeti domborműsorokat készítő mester/ek nevét nem ismerjük, mert valószínűleg vándor kőfaragók voltak, akik Isten dicsőségére alkottak, és nem a saját nevük fennmaradását keresték. Ezzel együtt, románkori alkotásaik jelentős művészeti értéket képviselnek. Zala György aranyozott másolatai feltűnőbbek, az alakok kicsit erőteljesebben kidolgozottak.³

3. ábra: Az eredeti déli lejárati részlete a Dóm Múzeumban
Forrás: Bagyinszki Galéria

A domborművek jelenetei hasonlóak az olvasni nem tudó, szegények bibliájához, a Biblia pauperumhoz. A sorozatosan elhelyezett képek történeteket mesélnek el az Ó - és Újszövetségből. A jelenetek nincsenek egymástól elválasztva, szinte egymásba folynak.

³ Szőnyi O. (1929). A pécsi dómmúzeum. *Magyar Művészet*. p. 508–536. https://real-j.mtak.hu/25062/8/mmuveszet_1929_5_8_.pdf (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

4. ábra: Északi lejárát
Forrás: saját fotó

5.1. Északi lejárát

A középkori ember kimeríthetetlen képzelőerővel jelenítette meg számára a kezdetet és végpontot jelentő világ teremtését és az utolsó ítéletet. Ezt bizonyítják az északi lejárát domborművei is. Ez a lejárát dísztelenebb, mint a déli, kevesebb szobor, alak látható rajta. A lejárát két oldalán, egymás fölött, három szinten helyezkednek el a képszalagok. A szemközti falat pedig egyetlen jelenet uralja.

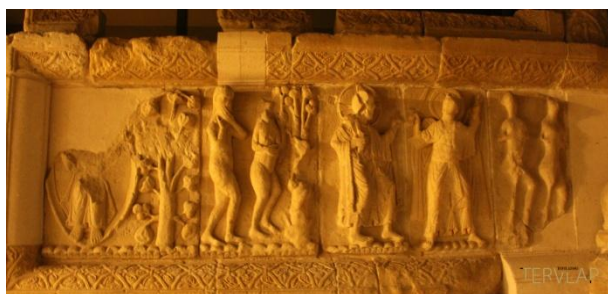
Az alsó képszalagon a világ teremtését jelenítették meg. Négy-négy díszes fülkében nyolcszor ábrázolták az Urat. Az Isten alakja minden jelenetben nagyon hasonló, csak a lába alatt változnak a tartalomra utaló mozzanatok. Jobbról balra, a lépcsőn fölfelé haladva követik egymást a jelenetek. Saját vázlaton mutatjuk be a jeleneteket, melyet a *mellékletben* csatoltunk.

5. ábra: Isten alakja az északi lejárát alsó sorában
Forrás: Tervlap

A középső képszalagon Ádám és Éva történetét láthatjuk. A Dóm Múzeumban látott eredeti domborművön Ádám és Éva története a legépebb. Isten először Ádámot, az első férfit teremtette meg, akit a földből formált meg. Utána Évát, akit Ádám egyik bordájából alkotott meg. Ádám

és Éva a földi paradicsomban, az Édenkertben éltek, ahol minden szükséges dolgot megkaptak. Isten egyetlen parancsot adott nekik: ne egyenek a jó és rossz tudásának fájából. A kígyó, a gonosz megtestesítője, rávette Évát, hogy egyen a tiltott fáról. Éva végül megette a gyümölcsöt, majd Ádámnak is adott belőle, és ő is evett. Ezután rájöttek, hogy meztelenek, megpróbálták eltakarni magukat. Isten kérdőre vonta őket és a bűn következtében kiűzte őket az Édenkertből. Az életük többé már nem volt mentes a szenvedéstől és a haláltól.⁴

6. ábra: Ádám és Éva története a Dóm Múzeumban őrzött eredeti lejáraton
Forrás: Tervlap

7. ábra: Ádám és Éva története Zala György domborművén a Székesegyházban
Forrás: Tervlap

A történetmesélés bal oldalon felül folytatódik. A harmadik képszalag több ószövetségi történetet jelenít meg. A bűnbeesésről, az irigységről szól Káin és Ábel története. Káin földműves volt, növényeket áldozott Istennek, öccse, Ábel pásztor lévén pedig juhokat. Isten Ábel áldozatát elfogadta, Káinét nem. Ezen Káin nagyon megsértődött, féltékeny lett testvérére. Rátámadt és megölte.⁵

A következő jelenet az özönvíz történetét idézi meg, ami 40 napig tartott, és elpusztította az akkori világot. Miután a víz elöntötte a földet, Noé és családja volt az egyedüli, akiknek Isten megkegyelmezett. Jó előre figyelmeztette Noét, hogy építsen bárkát és ebben helyezzen el minden élőlényből egy-egy párt, hogy az állatok se pusztuljanak ki végleg a Földről. A bárkában

⁴ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). *Képes Biblia*. Agapé.

⁵ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

túléltek mindannyian a pusztítást. Amikor a víz visszahúzódott, Isten szövetséget kötött Noéval és szövetség jeleként szivárványt helyezett a felhőkbe.⁶

Ábrahám áldozata következik a sorban. Isten megparancsolta Ábrahámnak, hogy áldozza fel szeretett fiát, Izsákot. Ábrahám, bár rendkívül fájdalmas lehetett számára, engedelmeskedett, és elindult Izsákkal a hegyre, a szertartás helyére. Az utolsó pillanatban, mikor Ábrahám már készen állt feláldozni fiát, egy angyal megállította őt. Ábrahám felfedezett ekkor egy kőt, aki egy bozótba akadt. Isten parancsára ezt ajánlotta fel Izsák helyett.⁷ A történet ezután a jobboldal felső sorában folytatódik.

Izsák megáldja Jákobot. Az idős, vak Izsák idősebbik fia, Ézsau vadászni ment. Izsák érezte, hogy közeledik a halála. Jákob és édesanyja, Rebeka ügyeskedtek, hogy Jákob kapja meg az elsőszülött áldását, amit Izsák Ézsauinak szánt. Rebeka levágott két fiatal kecskét, elkészítette az ételt, amit Izsák kedvelt. Jákob felöltötte Ézsau ruháit, és a bőrére kecskebőrt tett, hogy Ézsau durva bőrét imitálja. Jákob becsapta Izsákot, és így megszerezte az áldást.⁸

Józsefet testvérei irigyelték, végül eladták őt egy karavánnak, amely Egyiptomba tartott. József rabszolgaként került az országba, ahol később fontos szerepet kapott, amikor a fáraó álmait megfejtette. Megmentette az egész országot egy éhínségtől. József végül megbocsátott testvéreinek.⁹

Mózes története az utolsó a jobb felső sorban. Miután Isten csapásai sújtották Egyiptomot, a fáraó végül elengedte a zsidókat. A fáraó azonban megbánta döntését, és hadsereget indított, hogy visszahozza őket. Ekkor értek el a Vörös-tengerhez, és úgy tűnt, hogy nincs menekvés. Isten azonban parancsot adott Mózesnek, hogy emelje fel a botját, és akkor a tenger kettévált, így a zsidó nép száraz lábbal átkelhetett rajta. Amikor a fáraó serege is üldözni kezdte őket, a tenger visszazárult, és elnyelte a hadsereget.¹⁰

⁶ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

⁷ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

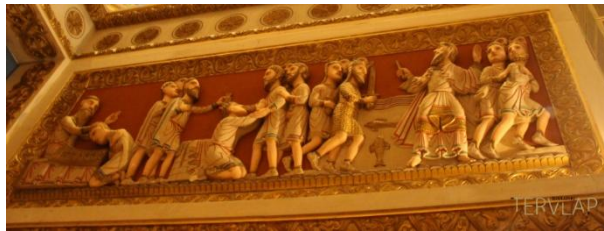
⁸ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

⁹ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

¹⁰ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

8. ábra: Káin és Ábel, A vízözön, Ábrahám áldozata az északi lejárát bal felső sorában
Forrás: Tervlap

9. ábra: Izsák megáldja Jákobot, József és testvérei, Mózes az északi lejárát jobb felső sorában
Forrás: Tervlap

A lejárát fölötti falon, szemben „Az utolsó ítélet” fogad bennünket: a jók megjutalmazása és a bűnösök megbüntetése.

5.2. Déli lejárát

A déli lejáró két témát dolgoz fel: Jézus életét és Sámson történetét. Sámson Jézus ószövetségi előképe. Az "ószövetségi előkép" kifejezés arra utal, hogy az Ószövetségben szereplő események, személyek valamilyen módon előrevetítik Jézus Krisztus személyét és küldetését.

Ez a lejárát több történetet jelenít meg, mint az északi. Töredékes, mégis jóval több őrződött meg belőle, mint az északi lejárattól. Különbség van abban is, hogy itt gazdagon faragott díszpárkányok és gondosan kidolgozott képkeretek tagolják a képeket.

Itt már balról jobbra indulnak a történetek. Az alsó képsor Sámson történetét meséli el. Sámson rendkívül erős volt. Ereje hosszú hajában rejtett. A pusztá kezével meg tudott ölni egy oroszlánt. A filiszteusok gyakran háborúztak a zsidókkal, gyűlöltek Sámson, meg akarták ölni őt. Sámson szerelmes lett Delilába, aki a filiszteusoktól kapott pénzért kiszedte Sámsonból a titkát: azt, hogy ereje a hajában rejlik. Miután elaludt, levágták a haját. A filiszteusok így könnyedén el tudták fogni, megvakították és börtönbe vetették. Sámson könyörgött Istenhez, adja vissza erejét. Lassanként újra kinőtt a haja. A filiszteusok elvitték egyik templomukba, hogy köszönetet mondjanak a felette aratott győzelmükért. Utolsó erejével a templom két

oszlopát megragadta, és összedöntötte őket. Ezzel az egész templom összeomlott, de maga Sámson is életét vesztette a filiszteusokkal együtt.¹¹

Az utolsó jelenet Gedeon, Izrael bírójának történetét idézi meg. Gedeon kételkedett Isten hívásában és a tőle kapott feladatában. Kérte Istent, hogy erősítse meg őt küldetésében. Isten csodát tett, Gedeon kiterített gyapjúja száraz maradt, míg körülötte mindent elárasztott a föld nedvessége, a harmat.¹²

*10. ábra: A vak Sámson a Dóm Múzeumban
Forrás: Tervlap*

*11. ábra: A vak Sámson Zala György domborművén a Székesegyházban
Forrás: Tervlap*

A középső képsor Jézus születésének és gyermekkorának bemutatásával folytatódik. A betlehemi jászol mindannyiunk által ismert karácsonyi jelenet. Mária és József úton volt, mert Augustus császár rendelete alapján mindenkinek a származási helyén kellett megjelennie a népszámlálás miatt. Nem találtak szállást Betlehemben, ezért született Jézus egy istállóban. Pásztorok voltak az első tanúi Jézus születésének. A napkeleti bölcsek követtek egy fényes csillagot, amely elvezette őket a kis Jézushoz. Aranyat, tömjént és mirhát hoztak a kisdednek. Útközben felkeresték Heródes királyt, hogy megtudják a pontos helyet, hol született a „zsidók

¹¹ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

¹² Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

királya”. Heródes titokban megkérte a bölcseket, hogy térjenek vissza hozzá, miután megtalálták a gyermeket, hogy ő is imádhassa őt. Heródes terve azonban az volt, hogy megöli a kis Jézust. A bölcsek végül álomban figyelmeztetést kaptak, hogy ne térjenek vissza Heródeshez. A három királyt nem szokványos módon ábrázolta az ismeretlen kőfaragó: egy takaró alatt alszanak. Amikor Heródes rájött, hogy a bölcsek nem tértek vissza, elrendelte a Betlehem környéki kisgyermek megölését. Isten figyelmeztette Józsefet álmában, hogy meneküljön Egyiptomba a családjával, hogy elkerülje Heródes haragját.¹³

*12. ábra: A háromkirályok álma, a gyermekgyilkosság, menekülés Egyiptomba a déli lejáraton
Forrás: Köztérkép*

*13. ábra: A háromkirályok álma a Dóm múzeumban
Forrás: Tervlap*

A harmadik képsor jobbról indul, az első jeleneten a 12 éves Jézus, amint a templomban tanít. Jézus első csodájaként ismert kánai menyegző ábrázolásával folytatódik a sor. Elfogyott a bor, ekkor Jézus a vizet borrá változtatta. A következő képben Jézus öt kenyérrel és két hallal 5000 embert vendégel meg.

¹³ Kraus E. J. & Terrien S. (2008). i.m.

Az ajtó feletti második sorban aztán jobbról a virágvasárnapi jelenetet láthatjuk, amikor Jézus egy szamar hátán vonult be Jeruzsálembe, és a tömeg pálmaágakat lengetve, illetve ruháikat a földre terítve fogadta őt. Ezt követi a jelenet, amikor Jézus az utolsó vacsorán tizenkét apostola között van, mielőtt elárulták és elfogták volna.

A baloldali felső sorban Júdas csókkal árulta el őt a római katonáknak, akik letartóztatták. Pilátus, a római helytartó adott parancsot keresztre feszítésére, mosta a kezeit, ezzel jelezte, hogy nem vállal felelősséget Jézus haláláért.

A kereszthalál szobrának kellene zárnia a sort. A művész azonban másképp döntött: úgy gondolta, ne csak az altemplomban megfordulók, hanem mindenki láthassa a szobrot, így azt a népoltár közelében helyezte el.

6. Bronzmodellek az altemplomban

Az altemplomba érve azonnal szembe ötlük a vakok és gyengénlátók számára készült három bronzmodell. Jól körüljárhatók, nekünk, látóknak is nagy segítséget nyújtanak a hatalmas méretű székesegyház megismerésében.

A legelső, Orseolo Péter által alapított és építtetett székesegyházat 1064-ben, húsvétkor egy hatalmas tűzvész elpusztította. Az székesegyház újraépítése a 11. század végén kezdődött meg, és a 13. század elejére fejeződött be. Az első modell a székesegyház 13. századi állapotát formázza meg.¹⁴

14. ábra: A román kori székesegyház modellje
Forrás: saját fotó

A 19. századra a székesegyház statikai megerősítése égető problémává vált. Egyúttal a sokféle, keveredő stílusjegy egységesítését is meg szerették volna oldani. Pollack Mihályt kérték fel a feladatra. 1807–1831 között klasszicista stílusban át is építette a székesegyházat. A megújított

¹⁴ Szőnyi O. (1929). A pécsi székesegyház. *Magyar Művészet*. p. 455–507. https://real-j.mtak.hu/25062/8/mmuveszet_1929_5_8_.pdf (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

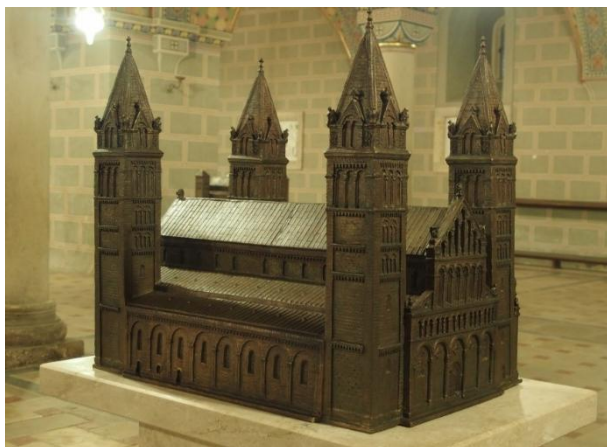
épület több gótikus stílusjegyet is hordozott. A székesegyház bástyaszerű, toronysipka nélküli tornyokat kapott, Pollack Mihály a déli oldalt képzelte el fő nézetként. Ezt az átépítést idézi a második bronzmodell.¹⁵

*15. ábra: A Pollack-féle székesegyház modellje
Forrás: saját fotó*

A pécsiek nehezen barátkoztak meg a Pollack-féle székesegyházzal. Dulánszky Nándor püspök szívügye lett a székesegyház újabb átépítése. Felkérésére egy bécsi építész, Schmidt 1882 és 1891 között ismét átalakította a székesegyházat neoromán ízlés szerint. Az eredeti románkori állapot visszaállítására törekedett, de ez olyan erőteljes beavatkozással járt, hogy végül szinte csak az altemplom maradt meg eredeti állapotában.¹⁶

A dóm felszentelése rendkívüli esemény volt Pécsen. 1891-ben Pécsre látogatott maga a császár, Ferenc József is. A harmadik bronzmodell a székesegyháznak ezt az utolsó átépítését ábrázolja. Ma is így néz ki a Székesegyház.¹⁷

*16. ábra: A Schmidt-féle székesegyház modellje
Forrás: saját fotó*

¹⁵ Szőnyi O. (1929). i. m.

¹⁶ Szőnyi O. (1929). i.m.

¹⁷ Romváry F. (2010). *Pécsi Lexikon I-II. kötet*. Pécs Lexikon Kulturális Nonprofit.

7. Sírok

7.1. Oresolo Péter

Az altemplom több sírt is rejt, többek közt egy királysírt is. Második királyunk sírja valószínűleg az altemplom padlózata alatt van, de nincs jelölve. Szent István alapította a pécsi püspökséget, Orseolo Péter pedig az első székesegyházat. 2019 régészeti szenzációja volt Tóth Zsolt régész felfedezése: az első középkori székesegyház falaira bukkant, melyben egy üres sírhelyet talált. Azt feltételezi, hogy ez lehetett Orseolo Péter sírja, mivel az alapítókat rendszerint az általuk alapított székesegyházakban, épületen belül temették el. A sírban nem voltak csontok, azokat szisztematikusan összegyűjtötték és áthelyezték valahova. Hogy hova, arra több elképzelés is van. A legvalószínűbb az, hogy Dulánszky püspök sírkamrája alatt, mögött lehetnek Orseolo Péter csontjai. A sírt kegyeleti okokból nem bontották ki, így bizonyíték erre nincs.¹⁸¹⁹

*17. ábra: Orseolo Péter feltételezett sírhelye
Forrás: Vasárnap*

7.2. Janus Pannonius

Janus Pannonius síremlékén azonnal látható, hogy nem egykorú, a közelmúltban készítették. 1991 márciusában II. János Pál pápa pécsi látogatását megelőzően fűtésrekonstrukcióba kezdtek az altemplomban. Kárpáti Gábor régész ekkor a török által nem bolygatott sírokra bukkant. Ezek közül az egyik Janus Pannonius sírja volt. A humanista költőt Hunyadi Mátyás nevezte ki pécsi püspökké. Halála után, mintegy 500 évnek kellett eltelnie, hogy megtudjuk, hol van eltemetve. Az azonosítást az segítette, hogy az akkori pápa saját bullájával ellátott

¹⁸ (n.a.). (2019. július 23.). Nem akármilyen egyházföket rejt a pécsi székesegyház. *PécsMa.hu*.
<https://www.pecsma.hu/nem-akarmilyen-egyhazfoket-rejt-a-pecsi-szekesegyhaz/> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

¹⁹ Slajchó Z. (2019. július 10.). *Szenzációs régészeti leletek a pécsi Székesegyházban*. [videó]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=FmcAPaz4Co4> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

okirattal temették el. A pergamen nyilván elporladt, csak az ólombulla maradt meg Janus Pannonius jobb combjára helyezett kezében. Az ólombullán pedig II. Pál pápa alakja szerepel. A bulla olyan mintha a költő személyi igazolványa lenne.²⁰

18. ábra: A bulla egyik oldala Janus Pannonius sírjából
Forrás: Museum.hu

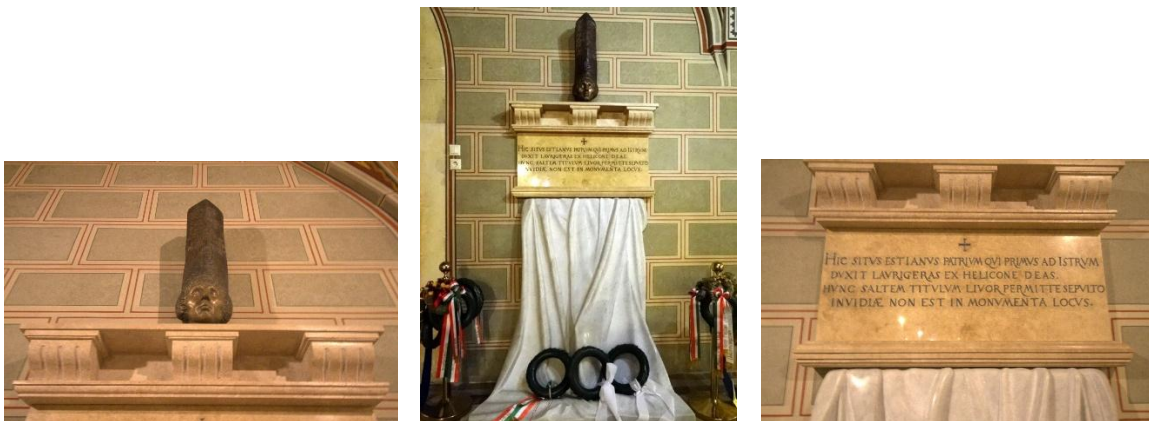

19. ábra: A bulla másik oldala Janus Pannonius sírjából
Forrás: Museum.hu

2008-ban újratemették Janus Pannoniust az altemplom falába. Rétfalvi Sándor szobrászművész készítette síremlékét, melyet egy carrarai márványból faragott, földre hulló lepel díszíti. A költőt ábrázoló fejszobor áll a sírkövön, melyen latinul saját sírverse olvasható.²¹

²⁰ Kárpáti G. (2020.) A holttest a jobb kezében egy pápai bullát tartott. *Janus Pannonius Múzeum*.
https://www.museum.hu/hir/9338/A_holttest_jobb_kezeben_egy_papai_bullat_talaltak/galeria/1 (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

²¹ Romváry F. (2010). i. m.

20. ábra: Részletek Janus Pannonius síremlékéről:
Forrás: saját fotók

7.3. Dulánszky Nándor

Az altemplom nyugati falának középső részén kapott helyet Dulánszky Nándor síremléke. A díszes síremléken a püspök carrarai fehér márványból készült mellszobra látható, ami Kiss György alkotása. A püspök címere és jelmondata: „*Prodesse*” szerepel a síremléken. A latin szó jelentése „*hasznosnak lenni*” vagy „*segíteni, előmozdítani*”. Dulánszky püspök életművével igazolta jelmondatát. Azért kaphatott dízsírhelyet az altemplomban, mert ő kezdeményezte a székesegyház utolsó nagyszabású renoválását, mely 1882 és 1891 között valósult meg. A millenniumi ünnepekre állították vissza az Árpád-kori székesegyházat. E nagy munka előtt tisztelegtek a dízsírhellyel.²²

21. ábra: Dulánszky Nándor síremléke
Forrás: saját fotó

²² (n.a.). (2019. július 23.). i.m.

7.4. Püspöki kriptá

Az altemplomból nyíló kriptá a püspöki levéltár épületéig elhúzódik és nem látogatható. Az 1825-ben eltemetett Király József volt az első, akit ide helyeztek örök nyugalomra. Ő egyébként Pécs sétálóutcájának névadója is.

A pécsi polgárok által végtelenül tisztelt mecénás-kultúrapártoló Szepesy Ignác is itt nyugszik. Közadakozásból elkészített egészalakos szobra ma is a Székesegyház előtt áll. A tudományos karriert befutó Girk György, a közel harminc templomot építtető Virág Ferenc, a csak három évig püspöki székben ülő szlovén származású Rogács Ferenc, a székesegyházat 1962–63-ban restauráló Cserhádi József is itt van eltemetve. Azoknak a püspököknek, akik máshol fejezték be egyházi pályafutásukat, máshol van a sírhelyük. Janus Pannonius és Dulánszky Nándor pedig az altemplom látogatható részén alussza örök álmát.²³

22. ábra: A püspöki kriptá bejárata
Forrás: saját fotó

8. Az altemplom főoltára

Az altemplomban három oltár található, külön szentélyben. Zala György készítette a főoltárt is, mely Krisztus koporsóját ábrázolja. Az oltár lapja alatt, üveglap mögött a holtan fekvő Krisztus szobra látható. Mellette jobbra a Fájdalmas Szűzanya oltár, balra pedig a Szent András oltár.²⁴

²³ (n.a.). (2019. július 23.). i.m.

²⁴ (n.a.). (2015). Zala György és pécsi szobrai. *Pécsi Egyházmegye*.

<https://pecsiegyhazmegye.hu/de/unterkunfte/domus-mariae-mariagyud-de/15-puspokseg/osszes-hir/417-zala-gyorgy-es-pecsi-szobrai> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

23. ábra: Zala György oltára
Forrás: Pécsi Egyházmegye

9. Az altemplom freskói

A mennyezet freskói sem akármilyen művészek nevéhez köthetők: Székely Bertalan és Lotz Károly alkotásai. Meglepő módon két város nevére is ráleltünk a föld alatt: Betlehem és Jeruzsálem. Előbbi Jézus születésének, míg utóbbi halálának a helyszíne.

24. ábra: Betlehem és Jeruzsálem feliratok a keleti falon
Forrás: saját fotó

Székely Bertalan festette a fő apszis két oldalán látható faliképet: a Gáza város kapuit hátán a szomszéd hegyre vivő Sámson és Jónás prófétát, amint kimenekül a hal gyomrából. A fő fülke boltozatán a girlandok között az isteni igazság után epedő lelkek szimbólumai bújnak meg: forráshoz siető szarvasok és szőlőt csipkedő galambok.²⁵

²⁵ Gerecse P. (1893). *A pécsi székesegyház, különös tekintettel a falfestményeire*. Hornyánszky.
<https://digitalia.lib.ptt.hu/hu/pub/gerecse-peter-pecsi-szekesegyhaz-kulonos-tekitettel-falfestmenyeire-mutorteneti-tanulmany-1893-2529> (Letöltés dátum: 2025. 03. 08.)

25. ábra: Sámson Gáza város kapuit viszi
Forrás: saját fotó

A mellékapsziszok boltívét Lotz Károly festette ki. Az északi fülke falain Péter, Pál és Jakab apostolokat, a délin Magdolnát és János apostolt ábrázolta. A fülkék ablakaitól jobbra és balra egy-egy térdelő angyalt festett.²⁶

26. ábra: Az északi mellékoltár
Forrás: Középkori Templom

10. Összegzés

A pályamunka elkészítése során egyik legfontosabb felismerésünk az volt, hogy a Székesegyház saját történetében hordozza Pécs történelmét is.

Kutatómunkánk talán legizgalmasabb része az altemplomi lejáratok domborműveinek felfedezése volt. Saját rajzot is készítettünk, melynek segítségével sikerült megérteni,

²⁶ Gerecze P. (1893). i.m.

értelmezni a képregényszerű történeteket. Az altemplomban elhelyezett méretarányos bronzmodellek tanulmányozásával követni tudtuk a székesegyház megjelenését a különböző történelmi korokban. Kiderítettük, kik nyugszanak az altemplom látogatható-, és a közönségtől elzárt részeiben. Orseolo Péter és Janus Pannonius sírjával kapcsolatos kérdéseinkre is választ találtunk. 2019-ben megtalálták Orseolo Péter sírját, mely azonban üres volt. Egy középkori sírkamrában temethették el később. Janus Pannonius nyughelyére 1991-ben bukkantak az altemplomban végzett fűtésrekonstrukció során. 2008-ban ünnepélyes keretek közt újratemették, méltó síremléket kapott. Tanulmányoztuk Janus Pannonius síremlékét, amit Rétfalvi Sándor készített. Nem cicomás-aranyos püspöksírt alkotott, inkább a költőt idézte meg puritán sírkövén. Szemügyre vettük az altemplom oltárait, freskóit is.

A Székesegyház még mindig sok megismerni valót tartogat számunkra. Ahogy az altemplomból a templomtérbe érünk, jelképek, szimbólumok sokasága tárul a szemünk elé. Ezek felfedezésével folytathatnánk kutatómunkánkat. Az új, közös cél érdekében újra összehangolhatnánk tudásunkat, tapasztalanunkat. Egy újabb, jövőbeni pályamunkánk témája lehetne a székesegyház fő és oldalhajóinak bemutatása.

11. Irodalomjegyzék

(n.a.) (2021. október 17.). Pécsi Székesegyház altemploma. *Középkori Templomok*.
<https://kozepkoritemplom.hu/pecs-szent-peter-es-szent-pal-szekesegyhaz-altemploma/>

(Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

(n.a.). (2015). Zala György és pécsi szobrai. *Pécsi Egyházmegye*.
<https://pecsiegyhazmegye.hu/de/unterkunfte/domus-mariae-mariagyud-de/15-puspokseg/osszes-hir/417-zala-gyorgy-es-pecsi-szobrai> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

(n.a.). (2019. július 23.). Nem akármilyen egyházfőket rejt a pécsi székesegyház. *PécsMa.hu*.
<https://www.pecsma.hu/nem-akarmilyen-egyhazfoket-rejt-a-pecsi-szekesegyhaz/> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

Gerecze P. (1893). *A pécsi székesegyház, különös tekintettel a falfestményeire*. Hornyánszky.
<https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/gerecze-peter-pecsi-szekesegyhaz-kulonos-tekintettel-falfestmenyeire-mutorteneti-tanulmany-1893-2529> (Letöltés dátum: 2025. 03. 08.)

Kraus E. J. & Terrien S. (2008). *Képes Biblia*. Agapé.

Kárpáti G. (2020.) A holttest a jobb kezében egy pápai bullát tartott. *Janus Pannonius Múzeum*. https://www.museum.hu/hir/9338/A_holttest_jobb_kezeben_egy_papai_bullat_talaltak/galeria/1 (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

Petrovich E. (1956). *Pécsi Székesegyház*. (magánkiadás).

Romváry F. (2010). *Pécsi Lexikon I-II. kötet*. Pécs Lexikon Kulturális Nonprofit.

Slajchó Z. (2019. július 10.) *Szenzációs régészeti leletek a pécsi Székesegyházban*. [videó]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=FmcAPaz4Co4> (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

Szőnyi O. (1929). A pécsi dómmúzeum. *Magyar Művészet*. p. 508–536. https://real-j.mtak.hu/25062/8/mmuveszet_1929_5_8_.pdf (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

Szőnyi O. (1929). A pécsi székesegyház. *Magyar Művészet*. p. 455–507. https://real-j.mtak.hu/25062/8/mmuveszet_1929_5_8_.pdf (Letöltés dátuma: 2025. 03. 08.)

12. Képek jegyzéke

1. A pécsi Székesegyház <https://www.magyardurir.hu/hazai/a-pecsi-szekesegyhaz-unnepi-latogatasi-rendje> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
2. A pécsi Székesegyház altemploma <https://kozepkoritemplom.hu/pecs-szent-peter-es-szent-pal-szekesegyhaz-altemploma/> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
3. Az eredeti déli lejárati részlete a Dóm Múzeumban <https://bagyinszki.eu/archives/7726> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
4. Északi lejárati, saját fotó
5. Isten alakja az északi lejárati alsó sorában <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
6. Ádám és Éva története a Dóm Múzeumban őrzött eredeti lejárati <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
7. Ádám és Éva története Zala György domborművén a Székesegyházban <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
8. Káin és Ábel, A vízözön, Ábrahám áldozata az északi lejárati bal felső sorában <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)

9. Izsák megáldja Jákobot, József és testvérei, Mózes az északi lejárát jobb felső sorában
<https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
10. A vak Sámson a Dóm Múzeumban <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
11. A vak Sámson Zala György domborművén a Székesegyházban <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
12. A háromkirályok álma, a gyermekgyilkosság, menekülés Egyiptomba a déli lejáraton
<https://www.kozterkep.hu/28623/a-dom-altemploma-deli-lejarojanak-dombormuvei#>
 (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
13. A háromkirályok álma a Dóm múzeumban <https://tervlap.hu/cikk-nezet/a-pecsi-szekesegyhaz-eszaki-es-deli-altemplomi-lejaroi-2-resz> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
14. A román kori székesegyház modellje saját fotó
15. A Pollack-féle székesegyház modellje saját fotó
16. A Schmidt-féle székesegyház modellje saját fotó
17. Orseolo Péter feltételezett sírhelye <https://vasarnap.hu/wp-content/uploads/2019/07/DSOKI20190711008.jpg> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
18. A bulla két oldala Janus Pannonius sírjából
https://www.museum.hu/hir/9338/A_holtest_jobb_kezeben_egy_papai_bullat_talaltak
 (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
19. A bulla két oldala Janus Pannonius sírjából
https://www.museum.hu/hir/9338/A_holtest_jobb_kezeben_egy_papai_bullat_talaltak
 (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
20. Részletek Janus Pannonius síremlékéről saját fotó
21. Dulánszky Nándor síremléke saját fotó
22. A püspöki kriptá bejárata saját fotó
23. Zala György oltára <https://pecsiegyhazmegye.hu/de/unterkunfte/domus-mariae-mariagyud-de/15-puspokseg/osszes-hir/417-zala-gyorgy-es-pecsi-szobrai> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)
24. Betlehem és Jeruzsálem feliratok a keleti falon. saját fotó.
25. Az északi mellékoltár <https://kozepkoritemplom.hu/pecs-szent-peter-es-szent-pal-szekesegyhaz-altemploma/> (Utolsó letöltés: 2025. 02. 23.)

13. Melléklet

Káin és Ábel áldozatot mutatnak be (Ábel kost, Káin búzakalászt áldoz) A vízözön. Noé hálaáldozatot mutat be (Noé és felsége az égő oltár bal, házanépe a jobb oldalán, háttérben a bárka és a szivárvány) Ábrahám áldozata (Az áldozati oltár előtt térdel Izsák, atyja kezében kard, felettük angyal lebeg) 				Az utolsó ítélet (Krisztust négy angyal által tartott fénykör övezi, kezét áldásra emeli. Lábai alatt két sárkány, a kép felső szélén hat angyal. A kép alsó szögleteiben oroszlánokon taposó angyalok vannak.)				Izsák megáldja Jákobot (Izsák ágyon ül, kezét a térdelő Jákob fején nyugtatja, balját áldásra emeli) Józsefet eladják testvérei (Kereskedők és testvérei között térdén állva könyörög József, hogy ne adják el) Mózes átkel a Vörös tengeren (A fáraó három harcossal, kivont karddal követi a zsidókat) 			
Ádám és Éva története Az Úr jobbkezét áldásra emeli, baljában a világot tartja A bűnbeesés: a kígyó csábításának engedve Éva rábeszéli Ádámot, hogy egyen az Élet Fájáról Kiűzetés a Paradicsomból 				AZ ÉSZAKI LEJÁRAT DOMBORMŰVEI lefelé haladva az altemplomba (Fehér Panni munkája)				Ádám és Éva története Isten ujjának érintésével életre kelti az első embert Mialatt Ádám alszik, Isten életre hívja Évát Úristen a Paradicsomkertben: Isten megtiltja Ádámnak és Évának, hogy az Élet Fájáról egyenek 			
Isten megteremti az embert	Isten megteremti az emlősöket (az Úr lábai alatt egy négylábú állat)	Isten megteremti a vízi állatokat (az Úr kezeiben hal)	Isten megteremti az égitesteket (az Úr kezében a hold és egy csillag)					Isten megteremti a növényeket (az Úr lábai alatt leveles gyümölcsök, köztük kígyó tekergőzik)	Isten elválasztja a vizet és a szárazföldet	Isten megalkotja az égboltot (az Úr lábai alatt hullámos víztömeg)	Isten létrehozza a világosságot (az Úr lábai alatt fénysugarak)

Júdás árulása Pilátus mossa kezeit Jézus útja a Golgotára 	Jézus bevonulása Az utolsó vacsora 	A 12 éves Jézus a templomban tanít A kánai menyegző (hosszú asztal mögött három férfi, az asztal egyik végén Mária, a másikon Jézus)) Jézus öt kenyérrel és két hallal ötezer embert vendégel meg
Angyali üdvözet (Gábrriel arkangyal és Mária kezében is papírszalag, olyan, mint a képregényekben a szövegbuborék) Erzsébet látogatása Máriánál Jézus születése: Mária és József boldogan nézik a pólyába takart Kisdedet A pásztorok hódolata a Kisdednél (Mária itt bal felé fordul) A pásztorok égre szegezett szemekkel figyelik a Kisded megszületését jelző csillagot 	Egy öreg pásztor alakja át került még ide A napkeleti bölcsek hódolata A napkeleti bölcsek látogatása Heródesnél 	A napkeleti bölcsek álma, melyben figyelmeztetést kapnak az anglyaltól, hogy más úton menjenek vissza hazájukba Heródes lemészároltatja a betlehemi kisgyermeket Az Egyiptomba menekülő Szent Család
Sámson megöli az oroszlánt A filiszteusokkal harcoló Sámson (Öt alakos jelenetben Sámson egy állcsonttal agyonűjt egy filiszteust) Delila ölében alszik, levágják a haját (a háttérben hat filiszteus) Sámsont megkötözve és megvakítva is erősebb, mint a filiszteus 	A DÉLI LEJÁRAT DOMBORMŰVEI lefelé haladva az altemplomba (Fehér Panni munkája)	Egy gyermek vezeti a vak Sámsont Sámson gyökerestül kitép egy fát Sámson megrázza az oszlopot, és az összedőlve maga alá temeti őt is és a házban mulatókat is Gedeon karján a gypjű